

Шевченко С. М.,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України
ORCID ID: 0000-0002-0432-8893*

МИКОЛА ДМИТРОВИЧ ЯРМАЧЕНКО

ОЧІЛЬНИК ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ ТА ОДИН ІЗ ПРИКЛАДІВ ПОЄДНАННЯ ВИСОКИХ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ДОСЛІДНИКА, ВІДДАНОСТІ ОСВІТИ І НАУЦІ

Анотація. У статті висвітлено поєднання високих моральних якостей очільника Інституту педагогіки Миколи Дмитровича Ярмаченка як відданості освіти й науці. Доведено, що в дослідній роботі вчений значну увагу приділяв широкому колу різноаспектних проблем вихованню й соціалізації осіб з порушенням слуху, методології, теорії та історії педагогіки, історичним аспектам становлення та розвитку педагогіки.

Ключові слова: Микола Дмитрович Ярмаченко, очільник Інституту педагогіки, розвиток освіти та науки, різноаспектні проблеми, наукова школа.

Нині освітній простір України пов'язаний реаліями повномасштабного вторгнення рф і потребує змін у галузі національної системи освіти. Особливо важливою у розвитку освіти є потреба в збереженні й примноженні національних здобутків. Передовий досвід, підходи, ідей минулого, історії та теорії формують високі суспільні цінності й ідеали, професійні, особистісні якості громадянина європейської держави.

Осмислення минулого впливає на зміну сьогодення, і це закономірно, адже минуле тісно пов'язане із сьогоденням, із сучасністю, воно є фундаментом для побудови системи безперервного навчання і виховання, для досягнення високих освітніх рівнів, духовного вдосконалення кожної особистості, формування інтелектуального і культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Звернення

до педагогічної спадщини українських вчених, письменників, поетів, громадських діячів дає змогу більш ґрунтовно вивчити історичні закономірності становлення й розвитку української педагогіки, забезпечити єдність і наступність історико-педагогічного процесу. У цьому аспекті важливого значення набуває науково-педагогічна спадщина основоположника історії та теорії сурдопедагогіки – українського сурдопедагога, доктора педагогічних наук, професора, першого завідувача кафедри дефектології, кафедри сурдопедагогіки та логопедії Київського державного педагогічного інституту імені О.М.Горького, проректора з наукової роботи, в.о. ректора КДПІ імені О.М.Горького, а згодом і директора Науково-дослідного інституту педагогіки Міністерства освіти УРСР, президента-організатора, Першого президента АПН України (нині НАПН України) Миколи Дмитровича Ярмаченка. Відповідно до наказу Міністерства освіти РСР № 788-к від 7.12.1973 р. [2, с. 297] доктор педагогічних наук, професор Ярмаченко Микола Дмитрович був переведений на посаду директора Науково-дослідного інституту педагогіки МО УРСР «яким він керував 21 рік» [1, с. 17]. Очоливши Інститут педагогіки він зосередив зусилля наукової установи на розв'язання актуальних проблем педагогічної теорії та практики, які постійно змінювалися, переосмислювалися відповідно новим реаліям життя. Учений не лише сам порушував найактуальніші для розвитку народної освіти питання, а й з успіхом згуртовував творчі колективи, спроможні розробляти важливі проблеми та направляв колектив Інституту педагогіки. У своїй дослідницькій роботі Микола Дмитрович значну увагу приділяв широкому колу різноаспектних проблем: вихованню та соціалізації осіб з порушенням слуху, методології, теорії та історії педагогіки, історичним аспектам становлення і розвитку педагогіки. Його послужний список становить понад 300 робіт. У своїх пошуках вчений, враховуючи історичне минуле, вбачав і прогнозував шляхи розвитку педагогічної галузі, прогнозував сучасні підходи до навчання осіб з особливими потребами, що ґрунтуються на рівності прав і створенні умов для їхнього повноцінного розвитку. Серед його відомих робіт: «Свідомість у навчанні глухих учнів» (1963), «Проблема компенсації глухоти» (1976), «Історія сурдопедагогіки» (1975) та інші [4, с. 136]; монографічні і колективні видання «Актуальні питання педагогічної науки» (1978), «Народна освіта в Українській РСР» (1979), підручник для студентів «Педагогіка» (1986).

За твердженням Наталії Дічек «окрему сферу наукових інтересів Миколи Дмитровича становили питання історії педагогіки. Ідеалом вихователя для нього був Антон Макаренко, тому не дивно, що вчений зайнявся макаренкознавством і став авторитетним фахівцем у цій сфері. М.Д.Ярмаченку належать такі аналітичні праці, як «Сучасність педагогічної спадщини А.С.Макаренка» (1988), «Педагогічна діяльність і творча спадщина А.С.Макаренка» (1989)...

До інших вагомих результатів історико-педагогічних розвідок ученого слід віднести колективні видання «Розвиток народної освіти і пед. думки на Україні (X – поч. XX ст.)» (1991), «Інститут педагогіки АПН України: нарис історії» (1996) та інші опубліковані за його науковою редакцією» [1, с.18].

Микола Дмитрович присвятив все своє професійне життя вивченню історії освіти й науки та розробці нових теоретичних підходів, спрямованих на удосконалення освітнього та наукового простору України. Він надавав великого значення досвіду вітчизняних вчених тим, хто працював в Інституті педагогіки. І в першому в Україні «Педагогічному словнику» (2001) Микола Дмитрович розмістив відомості про освітнього та громадського діяча першої половини XX ст., ученого, викладача середніх і вищих навчальних закладів, першого доктора педагогічних наук в Україні (1940) Якова Борисовича Резніка [3, с. 395]. С.М. Шевченко дослідила, що Яків Борисович працював в Українському науково-дослідному інституті педагогіки, науковим співробітником відділу художнього виховання (1944-1945), завідувачем сектору дидактики (1945-1946) та завідувачем відділу педагогіки (1947-1948). Учений розглядав дидактику котра за допомогою законів логіки та психології знаходить найкращі шляхи для розумового розвитку школярів; обґрунтував положення, що дають змогу поглибити уявлення про суть виховання, яке має бути комплексним з метою розумового, морального естетичного, патріотичного, трудового і фізичного розвитку учня. Результатом наукової діяльності Я.Б. Резніка була праця «Пояснювальне читання в початковій школі» (1947) [5]. Микола Дмитрович дбав про фахове зростання своїх підлеглих, мав чисельну наукову школу, через яку пройшло чимало майбутніх кандидатів і докторів наук, академіків. Велика кількість науковців, які продовжили його дослідницькі традиції. Серед них 12 докторів наук: Наталія Дем'яненко, Наталія Дічек, Іван Зайченко, В'ячеслав Засенко, Михайло Левківський, Алла Ліненко, Світлана

Лісова, Людмила Фомічова, Марія Шеремет та 30 кандидатів наук: Енісе Абібулаєва, Людмила Бондар, Валентина Бобрицька, Ліна Віннічук, Людмила Вовк, Тетяна Дем'янчук, В'ячеслав Засенко, Наталія Єфіменко, Тетяна Єжова, Григорій Коберник, Микола Козій, Іван Колесник, Віктор Кривуша, Іван Лобурець, Катерина Луцько, Тетяна Мацейків, Ольга Мисечко, Микола Окса, Тетяна Позняк, Олександр Проніков, Олексій Романов, Ірина Рябченко, Олександр Савченко, Тетяна Самоплавська, Світлана Тезікова, Сергій Філоненко, Катерина Черная, Світлана і Володимир Шевченки та інші.

Наукова школа Миколи Дмитровича працівників Інституту – це Людмила Бондар, Тетяна Мацейків, Тетяна Самоплавська, Сергій Філоненко та останні: пошукувач-докторантка, нині завідувач відділу історії та філософії освіти Наталія Дічек [1, с.19] та аспірантка, нині старший науковий співробітник цього відділу Світлана Шевченко. Завдячуючи Миколі Дмитровичу нею у 2008 році було оприлюднено педагогічну спадщину Якова Борисовича Резніка [5; 6].

Микола Дмитрович враховуючи історичне минуле прогнозував шляхи розвитку педагогічної галузі, вирішував найважливіші питання методології, теорії та історії педагогіки. Микола Дмитрович всього себе віддав науці і віддано служив їй до останніх днів, хвилювався за долю кожного свого підлеглого. І нині, я вдячна своєму керівникові, що маю честь працювати в історичному Інституті педагогіки НАПН України, якому виповнюється 100 років. Дякую за те, що маю можливість разом із керівництвом на чолі з директором Інституту Олегом Михайловичем Топузовим, заступниками директора: Тетяною Миколаївною Засекіною і Миколою Васильовичем Головка та всім науковим колективом, колегами Інституту педагогіки НАПН України працювати в цей історичний час. Я горджуся, що маю можливість науково зростати разом із великими вченими. За мій успіх щиро завдячую Ларисі Дмитрівні Березівській. Особлива подяка моєму рідному відділу, завідувачу Наталії Петрівні Дічек за підтримку і напрями моєї наукової діяльності! Щиросердно Дякую Людмилі Семенівні Бондар за високопрофесійну наукову допомогу і зростання в науковій сфері!

Таким чином, відкриваючи науковий світ своїм підлеглим Микола Дмитрович прогнозував їхнє майбутнє. Які глибоко цінуватимуть тих хто їм відкрив двері в науку, хто подав руку і хто

підтримав, хто йшов поруч наукового життя. Далекоглядні погляди вченого були справжніми науковими досягненнями адже його мрії здійснювалися, творчі колективи міцніли і зростали, а їхні дослідження були вагомими внесками в наукову сферу. Отже, Микола Дмитрович був не лише очільником Інституту педагогіки але й насамперед він був один із прикладів поєднання високих моральних якостей дослідника, відданості освіті та науці, яку високо оцінював та історично розвивав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дічек Н. М. Д. Ярмаченко як історична персоналія у поступу української педагогічної думки. Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти: Електр. зб. матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. пам'яті академіка Миколи Ярмаченка. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка. 2023. С.15-20. 62 с. <https://inst-hist.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/zbirnyk-konferenciji.pdf>
2. Климко Н. О. Розвиток теорії та історії сурдопедагогіки у науковій спадщині Миколи Дмитровича Ярмаченка: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03 – корекційна педагогіка. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2014. 324 с. <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/6166968a-8c32-425e-b576-efb75c372efb> <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/28204bee-ddc3-4920-998c-4b96dda4a4a7/content>
3. Педагогічний словник / За редакцією М.Д.Ярмаченка. К. : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
4. Шевченко В. М. Спеціальна освіта в Україні та Польщі: минуле, сьогодення, майбутнє (кінець XVIII – початок XXI століття) : монографія / В. М. Шевченко ; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка. Київ : Симоненко О. І., 2020. 462 с. Бібліогр.: с. 414–453. – Про М. Д. Ярмаченка: с. 136, 138, 139, 141, 142, 146, 147.
5. Шевченко С. М. Педагогічна спадщина Я.Б. Рєзніка (1892-1952) : дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки. Інститут педагогіки, 2008. 277 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709437/>
6. Шевченко С. М. Педагогічна спадщина Я.Б.Рєзніка (1892-1952). Автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Інститут педагогіки, 2008. 23 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730149/>